

Συμπληρώθηκαν είκοσι χρόνια από την πτώση του τοίχους του Βερολίνου. Οι πολιτικές και οικονομικές διεργασίες που ακολούθησαν το ιστορικής σημασίας γεγονός κληροδότησαν στην Ελλάδα, όπως και σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες όπου υπήρχε ζήτηση φθηνού εργατικού δυναμικού, ένα ζήτημα: το «μεταναστευτικό». Η πρωτόγνωρη σε έκταση και κατά κανόνα παράτυπη εισροή πολιτών, στην αρχή κυρίως από χώρες της Ανατολικής Ευρώπης και αργότερα από την Ασία και την Αφρική, στην Ελλάδα βρήκε το κράτος σχετικά απροετοίμαστο ενώ δοκίμασε τα πολιτισμικά αντανάκλαστα ευρύτερων κοινωνικών στρωμάτων. Η διεθνής συγκυρία μετά τη λήξη του Ψυχρού Πολέμου, η συστηματική καλλιέργεια του φόβου από τα ΜΜΕ και η σύνδεση στο δημόσιο λόγο της μετανάστευσης με την εγκληματικότητα προκάλεσαν ένα αίσθημα ανασφάλειας.

Η Ελλάδα, μια από τις μεγαλύτερες, πλέον, χώρες «υποδοχής» μεταναστών και προσφύγων στην Ευρώπη αντιμετωπίζει μια πρωτόγνωρη πρόκληση. Το ζήτημα έχει ποικίλες όψεις. Οικονομικές: οι μετανάστες αποτελούν πολύτιμο εργατικό δυναμικό, η συμβολή τους ωστόσο κάθε τι άλλο παρά αναγνωρίζεται καθώς σε ένα μεγάλο ποσοστό εξακολουθούν να περιορίζονται στην ανεπίσημη οικονομία και σε μορφές επισφαλούς εργασίας όπου συχνά υπόκεινται σε ακραίες μορφές εκμετάλλευσης. Κοινωνικές: οι αφομοιωτικοί μηχανισμοί της «φιλοξενίας», που κατεξοχήν ανέλαβαν το βάρος της διαχείρισης της παρουσίας των «άλλων», δοκιμάζονται, ενώ το πεδίο παραγωγής των κοινωνικών ανισοτήτων διευρύνεται και πολλοί μετανάστες και πρόσφυγες στερούνται βασικών δικαιωμάτων. Πολιτισμικές: τα ηγεμονικά και εθνοκεντρικά προτάγματα της ταυτότητας, όπου ενεργοποιούνται τροφοδοτούν κατά κανόνα τη δαιμονοποίηση και παθολογικοποίηση του «αλλου» και η συνακόλουθη δυσανεξία απέναντι στη διαφορετικότητα παράγει μια διάχυτη ξενοφοβική δυσοσμία. Πολιτικές: οι αντιφατικές και σπασμωδικές πολιτικές που συνδυάζουν τις απελάσεις με τις μαζικές διεκπεραιωτικές νομιμοποιήσεις φαίνεται να οδηγούν σε αδιέξοδο.

Το πρόσφατο νομοσχέδιο για τη χορήγηση της ιθαγένειας και του δικαιώματος της ψήφου στις τοπικές εκλογές σε ορισμένες κατηγορίες μεταναστών έρχεται σε μια κρίσιμη καμπή. Οι πολιτικές αντιπαραθέσεις που πυροδότησε γύρω από την οροθέτηση του σώματος των πολιτών επιβεβαιώνουν ότι το «μεταναστευτικό» ζήτημα παραμένει στο προσκήνιο και αποτελεί αγκάθι όχι μόνο για την

κυβέρνηση και τους νομοθετούντες αλλά και για πολλούς κοινωνικούς και πολιτικούς χώρους.

Η πολιτική έκφραση του ρατσισμού, η δραστηριοποίηση οργανωμένων ομάδων της ξενοφοβικής δεξιάς, οι κοινωνικές εντάσεις σε υποβαθμισμένες γειτονιές όπου συγκεντρώνονται μετανάστες και πρόσφυγες και η προβολή των ζητημάτων αυτών από τα μέσα μαζικής επικοινωνίας έχουν επηρεάσει καθοριστικά τον τρόπο με τον οποίο προσεγγίζονται τα συναφή με τη μετανάστευση ζητήματα καθώς και τη νοηματοδότηση των χρησιμοποιούμενων εννοιών. Η αθρόα χρήση λέξεων και αυτονόητων της λεγόμενης «κοινής λογικής» και η ανακάλυψη κυρίαρχων νοητικών και ερμηνευτικών σχημάτων στο δημόσιο λόγο δυσχεραίνουν την προσπάθεια κατανόησης των κοινωνικών και πολιτισμικών διεργασιών και συγκρούσεων που συνδέονται με τη διεύρυνση της πολιτικής κοινότητας έτσι ώστε να συμπεριλάβει μετανάστες που ζουν και εργάζονται στην Ελλάδα και τα παιδιά τους.

Οι κοινωνικές επιστήμες, με την εκλαϊκευσή, μεταξύ άλλων, των όρων και των αναλύσεών τους από τα μέσα μαζικής επικοινωνίας, συμβάλλουν στη διαμόρφωση εργαλείων σκέψης και εννοιών, συλλογικών αντιλήψεων και στάσεων· τροφοδοτούν με όρους, εικόνες και ερμηνείες τις σύγχρονες κοινωνίες και εμπλέκονται στις κοινωνικές, πολιτικές και ιδεολογικές αντιπαραθέσεις.

Εάν μια από τις προκλήσεις τις οποίες θέτει σήμερα η μετανάστευση στην ελληνική κοινωνία είναι η διαμόρφωση μιας προσεκτικής, σφαιρικής και δημιουργικής πολιτικής, που να προωθεί την ισοπολιτεία και την ισονομία, και η συνακόλουθη διεύρυνση της πολιτικής κοινότητας και της δημοκρατίας με τη συμπερίληψη ενός μείζονος αριθμού του μεταναστευτικού πληθυσμού, μια από τις προκλήσεις που έχουν να αντιμετωπίσουν οι κοινωνικοί επιστήμονες είναι να θέσουν υπό αμφισβήτηση τα αυτονόητα με τα οποία εμποτίζεται ο σχετικός διάλογος και να προκαλέσουν μια πιο εμπειριστατωμένη συζήτηση γύρω από τις λέξεις και τις έννοιες, γύρω από τις ηγεμονικές προσλήψεις και προσεγγίσεις του μεταναστευτικού φαινομένου και της σύγχρονης ελληνικής κοινωνίας. Ελπίζουμε ότι το παρόν αφιέρωμα των *Σύγχρονων Θεμάτων* θα αποτελέσει ένα βήμα προς την κατεύθυνση αυτή.

Λίνα Βεντούρα, Ευθύμιος Παπαταξιάρχης